

ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук, професора **Лучинського Михайла Антоновича** на дисертаційну роботу **ГОРОХОВСЬКОГО ВЛАДИСЛАВА ВАСИЛЬОВИЧА** на тему **«ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ГІПЕРЕСТЕЗІЇ ЗУБІВ У ДІТЕЙ ТА ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ, ОБУМОВЛЕНОЇ ДЕМІНЕРАЛІЗАЦІЄЮ ТВЕРДИХ ТКАНИН ЗУБІВ»**, подану до офіційного захисту на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія до спеціалізованої вченої ради Д 41.563.01 в Державній установі «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії Національної академії медичних наук України»

Актуальність теми

Серед некаріозних уражень зубів, які розвиваються після прорізування, гіперестезія зубів є найбільш поширеною патологією. Проблема гіперчутливості зубів обумовлена як високою поширеністю захворювань, так і недостатнім вивченням її основних етіологічних чинників серед дітей та осіб молодого віку, а також низькою ефективністю лікувальних комплексів, що застосовуються у даного контингенту. Гіперчутливість зубів негативно впливає на психоемоційний стан та якість життя людини, а несвоєчасне їх лікування в дитячому і юнацькому віці призводить згодом до важких незворотних уражень у дорослому віці.

Незважаючи на досягнуті успіхи, у дитячій стоматології залишається проблемою своєчасна діагностика та лікування даного захворювання у дітей та підлітків. Враховуючи профілактичний напрямок дитячої стоматологічної допомоги, актуальним є визначення факторів, які впливають на формування патології, встановлення клінічних особливостей захворювань та механізмів їх виникнення, розробка патогенетично спрямованих лікувально-профілактичних заходів, що дозволить попередити розвиток уражень.

**Зв'язок роботи з науковими програмами,
планами, темами**

Дисертаційна робота є фрагментом двох науково-дослідних робіт ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України»: «Удосконалити профілактику та лікування основних стоматологічних захворювань у пацієнтів на тлі зниженої неспецифічної резистентності, обумовленої антропогенними та біогеохімічними макро- та мікроелементозами» (№ ДР 0113U000532); «Дослідити порушення процесів мінералізації та колагенутворення в порожнині рота при стоматологічній патології та удосконалити методи ранньої діагностики та корекції цих порушень» (№ ДР 0116U004300). Дисертант є виконавцем окремих фрагментів даних робіт.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і
рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність**

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій визначається чітко поставленими і вирішеними завданнями, достатнім об'ємом клінічного матеріалу. Робота базується на обстеженні 470 осіб, з яких 380 дітей віком від 13 до 18 років та 90 осіб молодого віку від 19 до 25 років, які мешкали в різних регіонах України. Для оцінки ефективності проведених лікувально-профілактичних заходів під спостереженням знаходилась 130 осіб, з яких було сформовано 2 основні групи (32 дитини 15-16 років та 33 особи 18-25 років) та 2 групи порівняння (32 дитини 15-16 років і 33 особи 18-25 років) відповідно.

Для вивчення впливу розроблених типових дієт з вживанням солодкого, соків та солодких газованих вод з підвищеною кислотністю на стан тканин порожнини рота та організм в цілому, а також оцінки лікувально-профілактичної ефективності запропонованих засобів проведені експериментальні дослідження на 32 щурах стадного розведення з середньою масою 53,2 г 1-місячного віку, що зумовлено початком формування емалі у тварин в цьому віці. За характером харчування тварин було поділено на 4 групи по 8 тварин в кожній.

Для вирішення поставлених завдань автором проведено клінічні, експериментальні, біохімічні, біофізичні та статистичні методи дослідження.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що приведені в кінці кожного розділу і в кінці дисертації, є чіткими й інформативними, відповідають меті та завданням роботи, впливають зі змісту роботи, достатньо обґрунтовані доказовим матеріалом і дають рекомендації щодо їх використання. При оцінці отриманих даних застосовувались об'єктивні критерії та методи варіаційної статистики, тому результати є достовірними.

Дисертація широко ілюстрована таблицями та рисунками. За темою дисертації опубліковано 7 наукових праць, із них 3 – у наукових фахових виданнях рекомендованих МОН України, 2 публікації у закордонних виданнях, 2 тези у матеріалах конференцій та збірниках наукових праць. Крім того отримано 1 патент України на корисну модель

Новизна основних положень і висновків дисертації, її наукове і практичне значення

Наукова новизна полягає в тому, що автором вивчені основні етіологічні фактори розвитку гіперестезії зубів та показано, що у дітей та осіб молодого віку основною причиною виникнення підвищеної чутливості є демінералізація твердих тканин зубів, яка обумовлена зловживанням продуктами з надмірним вмістом цукру та напоями з підвищеною кислотністю.

На основі проведених досліджень дисертантом доповнено наукові дані про частоту гіперестезії зубів у дітей 13-18 років і осіб молодого віку 19-25 років та досліджений стоматологічний статус осіб з гіперестезією зубів, які зловживають солодощами та напоями з підвищеною кислотністю й показано посилення в них каріозного процесу, запального процесу в тканинах пародонта, погіршення стану гігієни ротової порожнини, зниження мінералізації твердих тканин зубів, наявність дисбіозу в порожнині рота.

Автором уперше в експерименті розроблено модель демінералізації емалі зубів, відтворення якої призводить до збільшення поширеності, інтенсивності та глибини ураження карієсом зубів, посилення атрофії альвеолярного відростка, патологічної стертості зубів, порушення мінерального обміну в

порожнині рота.

Вперше на експериментальній моделі демінералізації зубів показано здатність засобів «Остеовіт» й «Кальцит» чинити карієпрофілактичну дію, пригнічувати резорбцію альвеолярної кістки, покращувати мінералізацію твердих тканин зубів та біохімічні параметри ротової рідини.

Важливим для практичної охорони здоров'я є впровадження запропонованого лікувально-профілактичного комплексу у дітей та осіб молодого віку з гіперестезією зубів, який дозволяє зменшити прояви гіперестезії зубів та кількість рецидивів захворювання, покращити функціональну активність слинних залоз, підвищити місцевий неспецифічний захист та нормалізувати мінеральний обмін в порожнині рота.

Основні наукові та практичні положення дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес кафедр стоматологічного профілю ОНМедУ, а розпрацьований лікувально-профілактичний комплекс впроваджено у практичну діяльність відділення стоматології дитячого віку та консультативно-поліклінічне відділення ДУ «ІСЦЛХ НАМН», стоматологічного відділення № 2 Багатопрофільного медичного центру ОНМедУ, дитячого відділення № 2 КУ «МСП №3» м. Одеси.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота Гороховського В. В. оформлена згідно вимог МОН України й містить вступ, огляд літератури, опис матеріалів та методів дослідження, трьох розділів власних досліджень, розділ аналіз та узагальнення результатів, висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел і додатки. Повний обсяг дисертації становить 178 сторінок комп'ютерного тексту. Робота ілюстрована 14 рисунками та 25 таблицями. Список літератури містить 252 джерела, з яких 68 написано латиницею.

У «Вступі» автор обґрунтовує актуальність теми дисертації, формулює мету та завдання дослідження, висвітлює наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, визначає особистий внесок, наводить дані про апробацію та оприлюднення матеріалів роботи.

Перший розділ «Сучасні уявлення про гіперестезію зубів, методи її лікування та профілактики (огляд літератури)» викладений на 25 сторінках і складається з 5 підрозділів. В даному розділі автором детально проаналізовані літературні дані, які дотичні до проблем, що розглядаються у дисертаційній роботі. На підставі аналізу фахової літератури автор обґрунтовує доцільність проведення поглибленого наукового дослідження з метою визначення особливостей поширеності, патогенезу, оптимізації та підвищення ефективності профілактики та лікування гіперестезії зубів у дітей та осіб молодого віку, обумовленої демінералізацією твердих тканин зубів».

В цілому, суттєвих зауважень до розділу немає. Мали місце деякі стилістичні помилки, на які вказано автору, проте, вони не знижують цінності представленого матеріалу. Крім того, на наш погляд, недоцільно було виділяти підрозділ 1.3 «Класифікації гіперестезії зубів», так як він викладений на 1 сторінці принтерного тексту, а краще б було об'єднати його з підрозділом 1.4 «Діагностика гіперестезії зубів».

Розділ «**Матеріал і методи дослідження**» викладений на 11 сторінках. Цей розділ дає повне уявлення про обсяг проведених досліджень і дозволяє констатувати, що результати дослідження базуються на достатній кількості спостережень, добір методів конкретний, методики сучасні і доповнюють одна одну. Принципових зауважень немає.

Розділ 3 «Частота та причини виникнення гіперестезії зубів у дітей та осіб молодого віку. Дослідження стоматологічного статусу дітей і осіб з гіперестезією зубів» присвячено анкетуванню та стоматологічному обстеженню дітей, яке проводилося згідно рекомендацій ВООЗ. Складається даний розділ з трьох підрозділів і викладений на 16 сторінках.

У першому підрозділі детально проаналізовано частоту гіперестезії зубів у дітей та осіб молодого віку. Встановлено, що частота захворювання складає 17,6-93 % й залежить від віку та статі і коливається по різному у осіб чоловічої та жіночої статі в одному віці, що свідчить про відмінність в етіологічних факторах, які сприяють виникненню гіперестезії зубів.

У другому підрозділі проаналізовані етіологічні чинники виникнення

гіперестезії зубів у дітей та осіб молодого віку. Згідно результатів дослідження встановлено, що частота гіперестезії залежить від частоти вживання напоїв з підвищеною кислотністю та солодоців, що є основними причинами виникнення підвищеної чутливості зубів у даної вікової категорії осіб. Описані етіологічні фактори мають також різний вплив залежно від віку опитуваних, але їх сумарна дія збігається з частотою гіперестезії, тобто зі збільшенням вживання опитаними особами соків, газованих вод та солодоців збільшується розповсюдженість хвороби і навпаки.

Третій підрозділ присвячений результатам оцінки стоматологічного статусу дітей та осіб молодого віку з гіперестезією зубів, а також біохімічним дослідженням ротової рідини. Встановлено, що у осіб, які зловживають напоями з підвищеною кислотністю, спостерігається більша поширеність та інтенсивність карієсу зубів, підвищений рівень запалення ясен. У обстежених дітей виявлено послаблення місцевого неспецифічного захисту та явища дисбіозу в порожнині рота, збільшення в ротовій рідині вмісту неорганічного фосфору та іонізованого кальцію.

У даному розділі наведено конкретні дані, які опрацьовано статистично. Розділ гарно ілюстрований 4 таблицями та 9 рисунками. В кінці розділу наведено коротке резюме і список праць, у яких опубліковані результати проведених досліджень.

Як зауваження потрібно відмітити, що у підрозділі 3.3, який називається «Результати оцінки стоматологічного статусу дітей та осіб молодого віку з гіперестезією зубів» представлені результати не тільки стоматологічного обстеження, а і результати біохімічних досліджень ротової рідини. На наш погляд даний підрозділ необхідно було розділити на 2 підрозділи або у назві вказати також і дослідження ротової рідини.

Розділ 4 «Експериментальна оцінка комплексу заходів для профілактики та лікування демінералізації твердих тканин зубів», який можна вважати пріоритетом у даній роботі, складається із 3 підрозділів. У даному розділі наведено розроблену експериментальну модель демінералізації зубів, яка викликається спеціальною дієтою з вживанням солодоців, соку та солодкої

газованої води з підвищеною кислотністю (патент України на корисну модель № 57268 від 25.02.2011 р.). Показано, що утримання щурів на запропонованому раціоні призводить до збільшення показників карієсу та патологічної стертості зубів, посилення атрофії альвеолярного відростка експериментальних тварин. Доведено, що застосування засобів «Остеовіт» і «Кальцит» в умовах експериментального моделювання демінералізації зубів запобігає негативному впливу етіологічного фактору та призводить до посилення ремінералізації твердих тканин зубів, про що свідчить збільшення концентрації гідроксиапатиту в емалі зубів, зменшення в пульпі зубів активності КФ, концентрації кальцію в ротовій рідині щурів.

В загальному розділ написаний інформативно, ілюстрований достатньою кількістю таблиць та рисунків, містить цікаву інформацію. Суттєвих зауважень немає.

Клінічній та клініко-лабораторній оцінці ефективності розроблених лікувально-профілактичних заходів для дітей та осіб з гіперестезією зубів присвячений **5 розділ** даної роботи. Розділ складається зі шести підрозділів, викладений на 27 сторінках та логічно доповнено 16 таблицями і 1 рисунком. В кінці розділу сформульовано висновки та наведено перелік опублікованих праць.

У даному розділі автором оцінено ефективність лікування гіперестезії зубів у дітей та молодих осіб. Встановлено, що у результаті застосування розпрацьованого лікувального комплексу вдалося зменшити прояви гіперестезії зубів та кількість рецидивів захворювання, покращити гігієнічні та пародонтальні індекси, покращити функціональну активність слинних залоз, підвищити місцевий неспецифічний захист, нормалізувати мінеральний обмін в порожнині рота.

Суттєвих зауважень немає.

Розділ **«Аналіз та узагальнення результатів»** представляє резюме проведеної роботи. На основі проведених досліджень доведено ефективність запропонованого комплексу профілактичних та лікувальних заходів. В даному розділі детально обґрунтовано результати всіх досліджень. Зауважень немає.

Висновки дисертації логічно випливають із висвітленого матеріалу і не викликають сумнівів. Робота має належний обсяг впроваджень і публікацій. Принципових зауважень до змісту, оформлення і стилю дисертації немає.

Повнота викладу результатів дисертації у наукових фахових виданнях

Матеріали дисертаційної роботи опубліковано 7 наукових працях, із них 5 статей (3 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у наукових закордонних виданнях) та 2 тези доповідей в матеріалах наукових конференцій. Отримано 1 патент України на корисну модель.

Недоліки дисертації та автореферату щодо їх змісту і оформлення

В цілому робота написана добре, легко сприймаються результати проведених досліджень, достатня кількість ілюстрацій. Місцями трапляються невдалі вирази, орфографічні та стилістичні помилки, більш раціонально потрібно було розмістити текст дисертації. Слід відзначити, що окремі недоліки дисертації жодною мірою не знижують цінності роботи. Принципових зауважень щодо змісту роботи немає, її результати повною мірою відображені в авторефераті, який містить всі необхідні складові згідно з вимогами МОН України та відповідає змісту роботи, оформлений правильно, заперечень та зауважень не викликає.

При ознайомленні з представленою дисертаційною роботою виник ряд запитань, які не носять принципового характеру, проте потребують додаткового роз'яснення:

1. Яка медико-соціальна ефективність застосування запропонованого Вами лікувально-профілактичного комплексу і чи були у людей основної групи ускладнення, пов'язані з застосуванням даного комплексу?

2. Серед обстежених дітей Вами діагностовано карієс зубів та захворювання пародонта. Чи проводили Ви лікування цієї патології?

3. Чим обґрунтовано вибір двох препаратів кальцію, відібраних Вами для експериментальних та клінічних досліджень?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота **Гороховського В.В.** на тему «**Особливості профілактики гіперестезії зубів у дітей та осіб молодого віку, обумовленої демінералізацією твердих тканин зубів**», яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія, є завершеним науковим дослідженням, виконаним на сучасному науково-методичному рівні. Отримані нові обґрунтовані результати, сукупність яких вирішує актуальне завдання сучасної стоматологічної науки і практики і свідчать, що запропоновані заходи профілактики та лікування гіперестезії зубів у дітей та осіб молодого віку дозволяють досягти значного клінічного ефекту у найближчі та віддалені терміни спостереження.

За актуальністю теми, обсягом досліджень, обґрунтованістю й достовірністю наукових положень та висновків, науковою новизною і практичним значенням отриманих результатів дисертація **Гороховського В.В.** відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри терапевтичної стоматології

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний

університет ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України»

доктор медичних наук, професор

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЦЕНТР

завідувач

Інститут ректора з кадрових питань
Тернопільського медуніверситету

М. А. Лучинський